

NOVE KNJIGE***

Mirjana Sanader: **KERBER U ANTIČKOJ UMJETNOSTI**. Split, Logos, 1986, strana 170, ilustracija 245

Ime „Kerber“ ušlo je u svakodnevni govor, upotrebljava se posvuda, uglavnom kad se spominje neki čuvar, stražar ili krajnje antipatičan „nadzorni organ“. Tako je barem bilo, ali sa žaljenjem moram reći da mlađe (poznatije kao „reformirane“) generacije više to ime niti upotrebljavaju, niti razumiju. Nedavno mi se dogodilo da sam u jednom društvu rekla: „Oprez, Kerber je na vratima!“, a pet-šest osoba mlađih od dvadeset i dvije godine me s nerazumijevanjem pogledalo. „Tko?!“ upitaše i zamoliše da ponovim nepoznatu riječ. Ne zna se tko je bio više zapanjen, oni riječju koja im je posve nepoznata i „zvuči njemački“ ili ja njihovom zapanjenošću. Svima njima preporučam ovu knjigu. U pustosti poznavanja klasičnog naslijeđa, koja se nakon reforme školstva pretvorila u posvemašnju pustinju, ovakva djela nailaze kao rijetke ptice koje gotovo slučajno zalutaju u naš kulturni svijet. Prihvaćamo ih kao osvježenje i ne sanjajući da već ima onih kojima je sam ovaj naslov nerazumljiv.

Zbog svih onih koji se antikom bave i onih kojima je ona *terra incognita*,

uzaludno trošenje vremena na pragu 21. stoljeća, pojavu ove knjige treba pozdraviti.

Riječ je o temeljito, rekli bismo „njemački“, načinjenom pregledu razvitka ikonografije i značaja psa Kerbera u antičkoj umjetnosti. To je inače doktorska dizertacija obranjena 1983. g. na sveučilištu Leopold Franzens u Innsbrucku.

Prvih sedam poglavlja bavi se detaljno prikazima Kerbera od prve pojave u 6.st.pr.n.e. pa sve do kasne antike. Nakon prvog (I. *Uvod*) i drugog poglavlja (II. *Izvori i stanje* – pregled moderne znanstvene literature o Kerberu), pred nama se razvija njegov lik, od psa s jednom glavom, preko antičkog tipa s dvije glave, do općepoznatog troglavog čudovišta koje se pojavljuje na vazama, reljefima, sarkofazima, u skulpturi, na gemama, novcu, mozaicima, svjetiljkama, freskama i tekstilu. To je posebno obrađeno u III. poglavlju (*Promjena Kerberovog lika*). Sistematizacija svih tih prikaza po tipovima omogućuje rekonstrukciju i veoma oštećenih scena na vazama u kojima sudjeluje Kerber, što je autorica dobro objasnila i odmah primijenila.

Strašni čuvar ulaza u svijet mrtvih najčešće se vezuje uz Heraklova djela – njegov najteži zadatak da dovede psa iz podzemlja Euristeju. Zato nije ni

čudo što prikazi Kerbera s Heraklom prevladavaju i u antici. „Zacijelo najljepši prikaz troglavog Kerbera“ (str. 24) je lakonijska kupa iz 560.g.pr.n.e. (kat. no. 3, ilustr. 3). Sjajno izveden lik podzemne zvijeri dominira scenom. Autorica nam približava i takve izvrsne radove kao što je antička oinohoa (kat. no. 47, ilustr. 47) ili antička crnofiguralna amfora (kat. no. 51, ilustr. 51). Na njima Heraklo, uz prisutnost Herma i Atene, odvodi vezanog Kerbera. Te scene s Heraklom u podzemlju neobično su dojmljive, a vrhunski umjetnički rad nam omogućuje da naslutimo dio one težnje za borbom protiv smrti čiji je zatočnik Heraklo bio od 6.st.pr.n.e. pa do kasne antike. S druge strane, možda je hvatanje Kerbera jedno od onih djela koja su bliska šamanizmu – prastaraj indoevropskoj tradiciji što je ostala zapretana u ciklusu o Heraklu. Ovdje predočene sjajne vaze i reljefi potječu iz vremena kad su izvori već davno zaboravljeni, a Kerber i Heraklo postali priča. Međutim, on se pojavljuje i kao simbol podzemlja, samostalni prikaz (vjerojatno apotropejskog značenja), te kao pratilac nekih bogova (naročito Hada, zatim Zeusa i Sarapisa). To je i sadržaj IV. poglavlja (*Četiri grupe Kerberovih prikaza*) i V. poglavlja (*Popratni likovi na prikazima s Kerberom*), gdje nam je dan pregled svih likova koji se javljaju s čudovištem: od bogova (Herma psihopomposa – vodiča duša umrlih, Atene, Perzefone, Hada) do poznatih likova iz mitova (Orfeja i Euridike, Tezeja i Piritaja, Euristeja, Sizifa itd.). Nakon VI. (*Kronologija i hermeneutika Kerberovog lika*) i VII. (*Zaključak*) poglavlja slijedi detaljan katalog svih prikaza Kerbera i opsežna bibliografija od 206 jedinica.

Knjigu zaključuje preko 100 ilustracija uz kataloške jedinice, koje su ono najvažnije za jednu monografiju s područja klasične arheologije. U današnje vrijeme kad sizovi ocjenjuju i financiraju arheološke časopise samo po broju stranica (a odnedavno i po broju bilješki), ne uzimajući uopće u razmatranje njihov vitalni dio – table, te dok se ozbiljno razmišlja hoće li se uz članak tiskati jedna ili dvije table, pravo je osvježenje naći knjigu sa toliko ilustracija.

Najvažnije i najiscrpnije informacije dobivamo upravo od slika, jer u knjizi nema nijedne natuknice ili tvrdnje koja nije potkrijepljena ilustracijom. Budući da je knjiga posvećena prvenstveno ikonografiji, logično je da je onoj drugoj strani Kerbera, njegovu mjestu u mitu i ritualu, u antičkoj književnosti i simbolici, posvećeno manje prostora. To je posao za klasičnog filologa i mitologičara, a M. Sanader je arheolog usmjerena prema sistematizaciji tipologije. To je monografija namijenjena arheolozima i klasičarima, ali čini mi se i onima koji za ovog slav-nog psa nisu nikad ni čuli. Neka je pročitaju (teksta nema mnogo, 53 stranice) prije nego što besmrtni čuvar koji brani živima ulaz u Hadovo i Perzefonino kraljevstvo, a mrtvima zauvijek zaprečuje izlaz, konačno umre u našem vremenu. Znanstvenici su pretpostavljali da Heraklova djela na zapadu (zlatne jabuke Hesperida i borba s Gerionom) i u podzemlju (zarobljavanje Kerbera) predstavljaju vječnu borbu čovječanstva protiv smrti. Pas je u antici pratio podzemne bogove: Hekatu, božicu čarolija i mrtvih, najavljuje lavež pasa i ona dolazi u njihovoj pratnji. Najslavniji je pas imao tri glave, golemu grivu, rep od žive zmije i

više od tisuću godina je stražario na vratima podzemlja; postao je simbol svijeta mrtvih i smrti same protiv koje se mnogi bore, a samo Heraklo ju je, i to privremeno, savladao (i on je morao vratiti Kerbera onamo kamo pripada). Ona nada da se užas može prevladati prelaženjem granica svjetova i odlas-

kom „Tamo Preko“ davno je nestala, zajedno s antičkim pogledom na svijet. Sad se pomalo bojimo da će i sam Čuvar postati žrtvom najstrašnije smrti – zaborava. Možda to ova savjesno i lijepo napravljena knjiga zasad odgodi.

Marina Milićević

LATINA ET GRAECA
časopis / biblioteka
1973–1987